

Foto: Ran Schols

De betekenis van agrarisch natuurbeheer voor broedende Veldleeuweriken

Ooit doodnormaal maar tegenwoordig heel bijzonder: de lucht gevuld met eindeloos kwinkelerende Veldleeuweriken. Toch kreeg de achteruitgang, althans in Nederland, veel minder aandacht dan die van de bekende weidevogels op stelten. Tijd om daar verandering in aan te brengen.

Onderzoek nodig

Het aantal Veldleeuweriken in Nederland is de afgelopen decennia in duizelingwekkende vaart afgenomen. Van de 500.000-750.000 territoria in 1973-77 was in 1998-2000 nog maar een tiende over. De sterk geïntensifieerde Nederlandse landbouw wordt als belangrijkste oorzaak gezien. Momenteel wordt in de agrarische bedrijfsvoering geëxperimenteerd met agrarisch natuurbeheer. Dit is een verzamelnaam van maatregelen die tot doel hebben de diversiteit en daarmee de kwaliteit van het boerenland als leefgebied voor tal van planten en dieren te verbeteren. In akkergebieden krijgen boeren bijvoorbeeld een vergoeding voor de aanleg van 'faunaranden' (uit productie genomen perceelranden) of het braakleggen van percelen. Dit laatste heeft in Groningen al geresulteerd in het herstel van de Grauwe Kiekkendief. Ook bleek het aantal Veldleeuweriken in gebieden met meerjarige braak daar onmiddellijk toe te nemen. Sinds 2002 voert SOVON broedbiologisch onderzoek uit om de invloed van agrarisch natuurbeheer op nestsucces, jongenconditie en terreingebruik van Veldleeuweriken te kwantificeren. Vorig jaar zijn in zes gebieden zo'n 90 nesten gevolgd, verspreid over de vier provincies die het onderzoek bekostigen (Groningen, Drenthe, Flevoland en Zeeland). Daarnaast is voor de analyse gebruik gemaakt van gegevens uit het Nestkaarten-project (139 nesten).

Nestplaatskeus

Veldleeuweriken hebben een sterke voorkeur voor gewassen die kort en pollig zijn, dan wel een gesloten bedekking vormen. Daarom voldoet niet elk gewas op elk moment in het broedseizoen als nestplaats. Nesten in graan worden bijvoorbeeld vooral in april en mei gevonden. In juni, als winter-tarwe en zomergerst flink zijn doorgegroeid, zijn ze als broedplaats ongeschikt geworden (figuur 1). Het percentage broedpogingen in faunaranden en braakpercelen neemt juist toe in de loop van het seizoen, en dit is vooral van belang voor de productie van tweede en derde legels. En juist de afname van (suc-

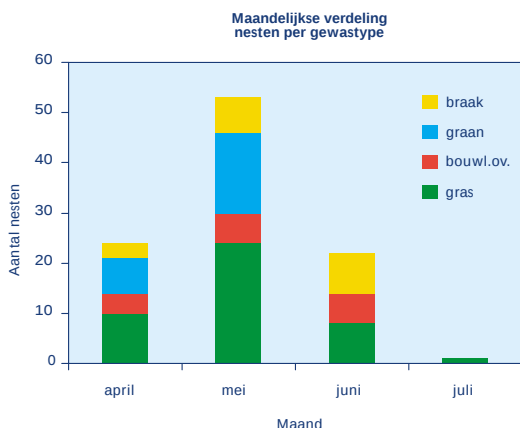
cesvolle) tweede en derde legels blijkt in Groot-Brittannië een belangrijke factor bij de populatie-instorting te zijn. Overigens blijken braakpercelen, faunaranden en granen als nestplaats geprefereerd te worden boven andere akkerbouwgewassen en grasland.

Broedprestaties

Dat het nestsucces vooralsnog geen duidelijke verschillen tussen gewassen en provincies laat zien, kan deels te wijten zijn aan de (nog) kleine steekproef. Gemiddeld levert ongeveer een kwart van de nesten minimaal één uitgevlogen jong op, wat niet erg hoog is. Het komt overeen met cijfers uit Groot-Brittannië (ook daar sterke populatie-afname!). Opvallend was daar echter het grote verschil in nestsucces dat in verschillende gewassen werd geconstateerd: uiteenlopend van ongeveer 20% in gras- en braakland tot 40% in granen. Ook na het verlaten van het nest zijn de jongen hun leven overigens allerm minst zeker. In een Duits onderzoek bleken van de 26 gezenderde en uitgelopen jongen na tien dagen nog maar vier jongen over, door verliezen als gevolg van maaien en predatie.

Conditie jongen

Door het wegen van de nestjongen kan een beeld worden verkregen van hun conditie, die weer afhankelijk zal zijn van het voedselaanbod in het territorium. Onderzocht is in hoeverre het gewicht verband houdt met de verdeling van gewastypen binnen het voedsel-territorium. Hierbij is uitgegaan van een vier hectare groot, cirkelvormig foerageergebied (diameter 226 meter) rondom het nest. De gewastypen zijn gecategoriseerd als 'intensief bouwland' (aardappelen, bieten, granen, etc.), 'extensief bouwland' (braak en faunarand) en 'grasland' (intensief of extensief gebruikt). De conditie van nestjongen blijkt een significante relatie te vertonen met het aandeel grasland binnen het territorium (figuur 2). De aanwezigheid van braak en faunaranden lijkt een nog positiever effect op de jongengewichten te hebben, maar dit

Figuur 1. Maandelijkse verdeling van Veldleeuwerik-nesten per gewastype.

verband is nog niet statistisch hard te maken. De voorspelde gemiddelde gewichts-index bedraagt 88 in intensief bouwland, 103 in grasland en 117 in extensief bouwland (100 = gemiddeld).

Foerageerplekken

Indicaties over verschillen in voedselaanbod tussen gewassen kunnen ook worden verkregen door observaties aan voedsel zoekende oudervogels. Bij twee nesten in Groningen is daarom gekeken waar de ouders het voedsel voor hun jongen verzamelden. Hieruit komt naar voren dat faunaranen relatief vaak bezocht worden. Het ene ouderpaar bleek bijna 80% van de tijd te foerageren in de faunaranen en de braak direct rond het nest, terwijl slechts 28% van het hele voedsel-territorium uit dit habitat bestond. De percelen met wintertarwe, die 62% van het foerageergebied uitmaakten, werden slechts incidenteel bezocht. Het andere ouderpaar besteedde bijna 50% van de tijd in de wegbermen en slootkanten, terwijl minder dan 5% van het voedsel-territorium daaruit bestond. In de wintertarwe (95% van het voedsel-territorium) werd slechts 30% van de tijd naar voedsel gezocht. Aangenomen mag dus worden dat de dichtheid aan ongewervelde prooien in braak en faunaranen substantieel hoger is.

Hoe verder

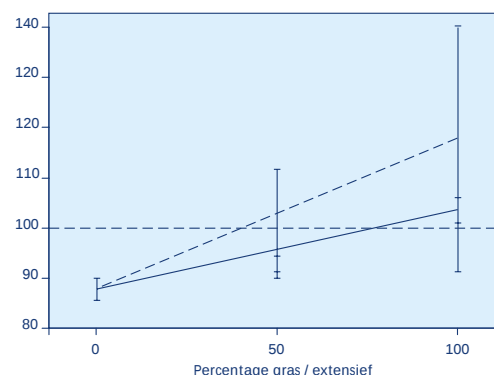
Een voorlopige beheersaanbeveling is dat voor faunaranen gekozen dient te worden voor laagblijvende grassoorten (hele broedseizoen aantrekkelijk als broedhabitat) en dat in de periode van 1 april tot 1 augustus niet gemaaid moet worden om nestverliezen te voorkomen. De komende jaren wordt het onderzoek voortgezet om de resultaten verder te onderbouwen. Hierbij zal ook de ongewervelde fauna bemonsterd gaan worden, om inzicht te krijgen in de variatie in voedselaanbod in verschillende gewassen in de loop van het seizoen. Natuurlijk zullen de door anderen ingezonden nestkaarten van Veldleeuweriken een buitengewoon welkome aanvulling vormen op onze eigen gegevens!

Meer lezen:

Ottens H.J., Willems F. & Oosterhuis R., m.m.v. Koks B. & de Boer P. 2003. Broedbiologische betekenis van agrarisch natuurbeheer voor Veldleeuweriken (*Alauda arvensis*). SOVON-onderzoeksrapport 2003/10.

Donald P.F., Evans A.D., Muirhead L.B., Buckingham D.L., Kirby W.B. & Schmitt S.I.A. 2002. Survival rates, causes of failure and productivity of Skylark nests on lowland farmland. *Ibis* 144: 652-664.

Chamberlain D.E., Vickery J.A. & Gough S. 2000. Spatial en temporal distribution of breeding Skylarks in relation to crop type in periods of population increase and decrease. *Ardea* 88: 61-73.

Figuur 2. Gewichts-indexen (gemiddelde=100) van nestjongen van Veldleeuwerik in relatie tot het percentage grasland (doorgetrokken lijn) en extensief bouwland (stippellijn) in het voedsel-territorium in 2003. Gegeven zijn voorspelde indexen en standaardfouten. Bij 0% grasland/extensief bouwland bestaat het hele voedsel-territorium uit intensief bouwland.

